

Sygn. akt I CSK 575/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lipca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

w sprawie U. B., I. W., T. B., J. S., K. S. i A. S.
przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Gospodarki
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 lipca 2016 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 27 listopada 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym przez pozwanego Skarb Państwa - Ministra Gospodarki wyrokiem z dnia 27 listopada 2014 r. Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony przez pozwanego wyrok Sądu Okręgowego w W. z dnia 27 lutego 2014 r. w ten sposób, że oddalił powództwo [...], co do kwot po 184,91 zł z ustawowymi odsetkami. Ponadto Sąd ten oddalił apelację pozwanego w pozostałym zakresie oraz orzekł o kosztach postępowania. W sprawie tej ustalono, co następuje:

Zarządzeniem Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r., ustanowiony został przymusowy zarząd państwowy nad przedsiębiorstwem Pracownia T. [...] w K. Przewodniczący Komitetu Drobnej Wytwórczości orzeczeniem z dnia 17 września 1961 r., stwierdził, że przedsiębiorstwo to przeszło na własność Skarbu Państwa, na mocy ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym (Dz. U. Nr 11, poz. 37, dalej ustawa z dnia 25 lutego 1958 r.).

Właścicielem tego przedsiębiorstwa w dacie wydawania zarządzenia z 23 grudnia 1952 r. był L. B., który zmarł w dniu 11 lipca 1966 r. Spadek po nim na podstawie ustawy nabyli córka M. S. i syn T. B. po połowie. Spadek po T. B., zmarłym w dniu 19 października 1995 r. na podstawie ustawy nabyła jego żona U. B. oraz dzieci: I. W. i T. B. po 1/3 części. Spadek po M.S., zmarłej w dniu 6 maja 2003 r., na podstawie ustawy nabyli jej synowie: J. S., K. S. i A. S. po 1/3 części.

Minister Gospodarki decyzją ostateczną z dnia 29 października 2010 r. stwierdził, że wspomniane zarządzenie Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r zostało wydane z naruszeniem prawa. Nie można było natomiast stwierdzić nieważności tej decyzji, bowiem wywołała ona nieodwracalne skutki prawne, gdyż w roku 2010 nie istniało już przedsiębiorstwo objęte zaskarżonym zarządzeniem, jako zorganizowana całość jak i jego poszczególne składniki.

W tej samej decyzji Minister Gospodarki przyjął, iż orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 17 września 1961 r. nie jest dotknięte kwalifikowaną wadliwością, wskazaną w art. 156 § 1 pkt. 2 k.p.a. w postaci rażącego naruszenia prawa ani także żadną inną wadą prawną

wymienioną w art. 156 § 1 k.p.a. Minister stwierdził, bowiem, że zaskarżona decyzja z dnia 17 września 1961 r. została wydana zgodnie z ówczesnym unormowaniem prawnym.

W pozwie z dnia 19 października 2011 r., sprecyzowanym w piśmie procesowym z dnia 17 listopada 2011 r., powodowie: [...] wnieśli o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - Ministra Gospodarki kwoty 600 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za szkodę wywołaną wydaniem ostatecznej decyzji - Zarządzeniem Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r. Wskazując na swoje następstwo prawne po L. B. powodowie podnosili w szczególności, że decyzja ta spowodowała utratę przedsiębiorstwa należącego do ich spadkodawcy wraz ze wszystkimi jego składnikami, a w konsekwencji utratą źródła dochodów oraz, że fakt wydania tej decyzji z rażącym naruszeniem prawa został stwierdzony ostateczną decyzją Ministra Gospodarki z dnia 29 października 2010 r. Ostatecznie w piśmie procesowym z dnia 3 stycznia 2014 r. wnieśli o zasądzenie na rzecz każdego z nich po 372 844,34 zł z ustawowymi odsetkami do dnia zapłaty.

Wyrokiem z dnia 27 lutego 2014 r., sprostowanym w dniu 25 marca 2014 i 30 czerwca 2014 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził od pozwanego na rzecz każdego z powodów kwoty po 97 123,05 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wyroku do dnia zapłaty a w pozostałym zakresie powództwo oddalił. Uwzględniając apelację pozwanego jedynie w niewielkiej części Sąd drugiej instancji stwierdził, że nietrafne są jego zarzuty dotyczące norm prawa materialnego powołanych w apelacji.

Do przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną osobie fizycznej wydaniem decyzji administracyjnej z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 k.p.a. należą, stosownie do art. 160 § 1 i 2 k.p.a., stwierdzenie przez organ nadzorczy niezgodności decyzji z prawem, wykazanie przez poszkodowanego zaistnienia szkody i jej rozmiaru oraz związku przyczynowego między szkodą a wydaniem decyzji uznanej za nieważną lub za wydaną z naruszeniem prawa.

W rozpoznawanej sprawie wszystkie te przesłanki zostały wykazane. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji zasadnie uznał, że szkoda w postaci utraty możliwości rozporządzania przedsiębiorstwem objętym Zarządzeniem Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r. i w efekcie utraty jego własności została wyrządzona wskutek bezprawnego ustanowienia przymusowego zarządu państwowego i przejęcia na tej podstawie składników majątkowych w przymusowy zarząd Zakładów Metalowych Przemysłu Terenowego w K. Zarządzenie to było warunkiem koniecznym wystąpienia tej szkody, gdyż z decyzji nadzorczej Ministra Gospodarki jednoznacznie wynika, że gdyby postępowanie dotyczące przejęcia przedsiębiorstwa L. B. i objęcia go zarządem zostało przeprowadzone prawidłowo, ww. zarządzenie nie zostałoby wydane, a w konsekwencji, przedsiębiorstwo spadkodawcy powodów nie przeszłoby z mocy prawa na własność Skarbu Państwa. To właśnie ten akt pierwotnie i nieodwracalnie pozbawił poprzednika prawnego powodów jego majątku w postaci należącego do niego przedsiębiorstwa. Należy, bowiem mieć na względzie, że z powiązania art. 9 ust. 2 z art. 2 ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. i z art. 2 dekretu z dnia 16 grudnia 1918 r. w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego wynika, że właściwy minister zobowiązany był wydać orzeczenie stwierdzające przejście przedsiębiorstwa z mocy prawa na własność Państwa, o ile przedsiębiorstwo to było objęte zarządzeniem o ustanowieniu zarządu państwowego, a nie nastąpił jego zwrot w trybie określonym w ustawie z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym.

Zaoferowany w niniejszej sprawie materiał dowodowy w żaden sposób nie wskazuje by aby przedsiębiorstwo: P. Tokarsko - Mechaniczna [...] przed dniem 17 września 1961 r. zostało zwrócone byłemu właścicielowi. Orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości wydane w tej dacie stanowiło, zatem potwierdzenie stanu prawnego, jaki zaistniał z mocy samego prawa na dzień 8 marca 1958 r., tj. na dzień wejścia w życie ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym.

Z powyższego wynika, że pomiędzy orzeczeniem o przejściu przedsiębiorstwa na własność państwa a zarządzeniem o ustanowieniu

przymusowego zarządu państwowego nad tym przedsiębiorstwem zachodzi konieczny związek - pozostawanie w obrocie prawnym zarządzenia o ustanowieniu przymusowego zarządu państwowego stanowiło dla orzeczenia o przejęciu przedsiębiorstwa na własność państwa warunek konieczny tak w momencie wejścia w życie ustawy (8 marca 1958 r.) jak i na etapie orzekania przez właściwego ministra o nacjonalizacji przedsiębiorstwa.

W tym stanie rzeczy roszczenia powodów dotyczące odszkodowania za szkodę wywołaną wydaniem wobec ich poprzednika prawnego Zarządzenia Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dn. 23 grudnia 1952 r., co do zasady, należało uznać za uzasadnione.

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił: I. Naruszenie prawa materialnego art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw: 1) art. 160 § 1 i § 2 k.p.a. oraz art. 2 i art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że powód poniósł szkodę w postaci utraty prawa własności przedsiębiorstwa pomimo pozostawania w obrocie prawnym orzeczenia stwierdzającego przejęcie na własność Państwa przedsiębiorstwa, wydanego na podstawie art. 9 ust. 2 ww. ustawy w związku z art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. o Komitecie Drobnej Wytwórczości; 2) art. 160 § 1 i § 2 k.p.a. oraz art. 2 i art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że powód poniósł szkodę w postaci utraty prawa własności przedsiębiorstwa na skutek wydania zarządzenia z dnia 23 grudnia 1952 r. w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem, które nie ma skutku prawnorzeczonego; 3) art. 160 § 1 i § 2 k.p.a. oraz art. 2 i art. 9 ust. 2 w zw. z art. 10 w zw. z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że powód poniósł szkodę na skutek wydania zarządzenia z dnia 23 grudnia 1952 r. w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem, chociaż ww. ustawa nie wiązała obowiązku

odszkodowawczego Państwa z zarządem przymusowym nad przedsiębiorstwem, ale dopiero ze zdarzeniami, które nastąpiły po dniu wejścia w życie ww. ustawy; 4) art. 160 § 1 i § 2 k.p.a. przez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie wystąpienia przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego, pomimo braku stwierdzenia we właściwym postępowaniu, że orzeczenie wydane na podstawie art. 9 ust. 2 ww. ustawy w związku z art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 17 września 1961 r. zostało wydane z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 k.p.a. albo stwierdzenia jego nieważności; 5) art. 160 § 1 i § 2 k.p.a. przez jego niewłaściwe zastosowanie przez nieuwzględnienie stanu prawnego wynikającego z ostatecznej decyzji administracyjnej - decyzji Ministra Gospodarki z 29 października 2010 r. i przyjęcie wystąpienia przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego; 6) art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 1 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że zachodzi normalny związek przyczynowy pomiędzy zarządzeniem w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem, a szkodą w postaci odjęcia własności przedsiębiorstwa; 7) art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 2 k.c. i art. 363 § 1 § 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na wadliwym przyjęciu istnienia szkody po stronie powoda, a w konsekwencji wadliwym ustaleniu wysokości odszkodowania; 8) art. art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 2 k.c. i art. 363 § 1 § 2 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że wycena zracjonalizowanego przedsiębiorstwa w celu ustalenia wysokości odszkodowania może nastąpić z uwzględnieniem specyfiki związanej z upływem czasu i postępem technologicznym, a nie według stanu maszyn i urządzeń wykorzystywanych w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku, a według cen dzisiejszych.

II. Naruszenie prawa procesowego, mającego istotny wpływ na wynik sprawy, to jest naruszenie: 1) art. 244 § 1 k.p.c. w związku z art. 16 § 1 k.p.a. przez przyjęcie innych ustaleń niż zawarte w dokumencie urzędowym sporządzonym w przepisanej formie przez powołany do tego organ władzy państwowej, tj. orzeczenia wydanego na podstawie art. 9 ust. 2 ww. ustawy w związku z art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. o Komitecie Drobnej Wytwórczości; 2) art. 2 § 1 i § 3 k.p.c. w związku z art.

16 § 1 k.p.a. przez rozstrzygnięcie kwestii, której rozpoznanie zostało przekazane przez przepisy szczególne do właściwości organów innych niż sąd powszechny oraz - w związku z art. 8 Konstytucji - naruszenie art. 2, 7 i 10 Konstytucji RP przez nieuwzględnienie zasad konstytucyjnych wyrażonych we wskazanych przepisach, wskazujących na rozdzielenie uprawnień organów administracyjnych i sądów powszechnych - przez nieuwzględnienie okoliczności braku stwierdzenia kwalifikowanej wadliwości orzeczenia nacjonalizacyjnego wydanego na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod zarządem państwowym w związku z art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. o Komitecie Drobnej Wytwórczości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zaskarżone orzeczenie, wbrew twierdzeniom skargi kasacyjnej, nie narusza art. 244 k.p.c. Decyzja w postaci orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 17 września 1961 r., potwierdziła tylko, że na skutek ustanowienia przymusowego państwowego zarządu nad przedsiębiorstwem stanowiącym własność poprzednika prawnego powodów, z mocy prawa, na podstawie ustawy z dnia 25 lutego 1958 r., przeszło ono na własność Skarbu Państwa. Sąd w zaskarżonym wyroku nie oceniała ważności tej decyzji. Uznał, bowiem, że w stanie prawnym, który obowiązywał w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych ubiegłego wieku, źródłem szkody wyrządzonej powodom (ich poprzednikowi prawnemu) nie była ta decyzja, lecz decyzja w postaci zarządzenia Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r., na mocy, której ustanowiony został przymusowy zarząd państwowy nad przedsiębiorstwem należącym do poprzednika prawnego powodów. Sąd Apelacyjny w ogóle nie oceniała, czy decyzja z dnia 17 września 1961 r. Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości została wydana z naruszeniem prawa, lecz stwierdził brak związku przyczynowego pomiędzy wydaniem tej decyzji a szkodą, jaką ponieśli powodowie. W tej sytuacji zarzut naruszenia art. 244 k.p.c. oraz art. 2 § 1 i art. 3 k.p.c. w związku z art. 16 k.p.a., a także naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów Konstytucji (art. 8, 2, 7 i 10) nie jest uzasadniony. Zarzuty te byłyby zasadne, gdyby założenie, iż źródłem szkody, której wyrównania dochodzą powodowie była decyzja z 17 września 1961 r., a nie jak

przyjęły orzekające w sprawie Sądy, decyzja z dnia 23 grudnia 1952 r. Także zarzuty naruszenia prawa materialnego tj. art. 160 § 1 i 2 k.p.a. mogłyby zostać uznane za zasadne, gdyby okazało się, że źródłem szkody jest jednak decyzja z dnia 17 września 1961 r.

Podstawowe znaczenie ma wobec tego ocena, co spowodowało uszczerbek w majątku poprzednika prawnego powodów. W tym kontekście należy zauważyć, że pozbawiono go możliwości korzystania ze składników wchodzących w skład należącego do niego przedsiębiorstwa na podstawie decyzji z dnia 23 grudnia 1952 r., a tytuł prawny do tych składników stracił z mocy prawa na mocy ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. Natomiast decyzja z dnia 17 września 1961 r. miała charakter deklaratoryjny i jedynie potwierdzała to, co już nastąpiło z mocy prawa. Oceny tej należy dokonać na podstawie art. 160 k.p.a. Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz.1692) do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed dniem wejścia w życie tej ustawy stosuje się między innymi art. 160 k.p.a. w brzmieniu obowiązującym do dnia wejścia w życie wspomnianej ustawy. Obie decyzje, które mogą być traktowane, jako mające związek z wyrządzeniem poprzednikowi prawnemu powodów szkody, zostały wydanej przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r.

Przez szkodę rozumie się uszczerbek na dobrach prawnie chronionych. Szkodą jest wobec tego nie tylko pozbawienie właściciela przysługującego mu prawa, ale także pozbawienie go możliwości wykonywania przysługujących mu uprawnień. Zgodnie z art. 1 ust. 3 dekretu z 16 lutego 1918 r. w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego (Dz. Pr.P.P. Nr 21, poz. 67 ze zm.) na podstawie, którego ustanowiono zarząd nad przedsiębiorstwem Pracownia Tokarsko - Mechaniczna [...], przedsiębiorstwo to zostało włączone w sferę gospodarki uspołecznionej, a jego dotychczasowy właściciel tracił możliwość korzystania ze składników wchodzącymi w skład tego przedsiębiorstwa i uprawnienie do rozporządzania nimi. Tak skutki ustanowienia zarządu w czasie, gdy został on ustanowiony, rozumiała Sąd Najwyższy (uchwała siedmiu sędziów SN z dnia 7 lutego 1959, I Co 31/58, oraz wyroki z dnia 19 czerwca 1953 r., II C 1832/52 i z dnia 8 czerwca 1954 r., I Cr 476/54). W stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy

konsekwencją ustanowienia zarządu państwowego była *ex lege* utrata tytułu prawnego do mienia, które wchodziło w skład tego przedsiębiorstwa. Poprzednik prawny powodów poniósł wobec tego szkodę już z chwilą ustanowienia zarządu państwowego nad jego przedsiębiorstwem, gdyż już od tego momentu nie mógł korzystać ze składników mienia wchodzących w skład jego przedsiębiorstwa, a konsekwencją ustanowienia tego zarządu była definitywna utrata prawa do tego przedsiębiorstwa, która nastąpiła *ex lege*.

Zdarzeniem, które wyrządziło poprzednikowi prawnemu powodów szkodę w postaci pozbawienia go możliwości korzystania z przysługującego mu prawa do przedsiębiorstwa, nad którym ustanowiono przymusowy zarząd, było zarządzenie Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r. Definitywnie został on pozbawiony swoich praw do przedsiębiorstwa *ex lege*, na mocy ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. Bez wydania niezgodnej z prawem decyzji w postaci wspomnianego zarządzenia z 23 grudnia 1952 r., nie nastąpiłby po pierwsze, skutek w postaci pozbawienia poprzednika prawnego powodów możliwości wykonywania przysługujących mu praw oraz po drugie, nie nastąpiłoby odjęcie mu tych praw, co było konsekwencją ustanowienia przymusowego zarządu, gdyż w stosunku do mienia przejętego w ten zarząd, a niezwróconego uprawnionemu, z mocy prawa przechodziło ono na Skarb Państwa.

Obiektywnie rzecz oceniając poprzednik prawny powodów, któremu w 1952 r. odebrano możliwość korzystania z należącego do niego mienia, a w 1958 r. odebrano definitywnie tytuł prawny do tego mienia, doznał uszczerbku zarówno w postaci szkody rzeczywistej jak i utraconych korzyści. Źródłem tej szkody było wydanie zarządzenia Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r. Wyrównania doznanej na skutek wydania wspomnianego zarządzenia szkody poprzednik prawny powodów nie mógłby dochodzić, gdyby zaszło jedno z dwóch zdarzeń. Przed 8 marca 1958 r. objęte w zarząd państwowy przedsiębiorstwo zostałoby mu zwrócone. Zgodnie z art. 2 ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. na własność Skarbu Państwa przechodziły tylko przedsiębiorstwa, które do dnia wejścia w życie tej ustawy, czyli do 8 marca 1958 r. nie zostały zwrócone właścicielowi. Pozostaje poza sporem, że fakt ten nie nastąpił. Po drugie, gdyby zarządzenie Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r.

było wydane zgodnie z prawem. W takiej sytuacji, zgodnie z art. 9 i 10 ustawy z 25 lutego 1958 r., właścicielowi przedsiębiorstwa tracącemu własność na rzecz Skarbu Państwa nie przysługiwałoby, ani odszkodowanie za jego przejęcie przez Skarb Państwa, ani odszkodowanie za korzystanie, zużycie lub zniszczenie przedsiębiorstwa w okresie, gdy pozostawało ono w przymusowym zarządzie. Także z tą okolicznością nie mamy do czynienia w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy.

Minister Gospodarki, w decyzji ostatecznej z dnia 29 października 2010 r. stwierdził, że zarządzenie Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r., w sprawie ustanowienia przymusowego zarządu państwowego nad przedsiębiorstwem należącym do poprzednika prawnego powodów zostało wydane z rażącym naruszeniem prawa. Skoro poprzednik prawny powodów poniósł szkodę na skutek wydania z naruszeniem prawa zarządzenia z 23 grudnia 1952 r., co zostało stwierdzone przez właściwy organ to, zgodnie z art. 160 k.p.a., mógł dochodzić odszkodowania od Skarbu Państwa.

Skarżący nie kwestionuje tych faktów, natomiast twierdzi, że ze względu na pozostawanie w obrocie decyzji z dnia 17 września 1961 r. Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości, która stwierdziła fakt przejścia przedsiębiorstwa należącego do poprzednika prawnego powodów na własność Skarbu Państwa, brak było podstaw do przyznania powodom odszkodowania. Wniosek taki nie znajduje jednak uzasadnienia, co najmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, szkoda, której naprawy dochodzą powodowie została, wyrządzona jeszcze przed wydaniem decyzji z 17 września 1961 r. Poprzednik prawny powodów nie poniósł szkody w wyniku wydania tej decyzji, która była zgodna z prawem, lecz źródłem jego szkody było wydane z naruszeniem prawa zarządzenie Ministra Przemysłu Drobного i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r. Wydanie tego zarządzenia pozbawiło poprzednika prawnego powodów najpierw możliwości korzystania z należącego do niego przedsiębiorstwa, a następnie było przyczyną sprawczą przejścia z mocy prawa tego przedsiębiorstwa na własność Skarbu Państwa. Po drugie, orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 17 września 1961 r. nie wywołała żadnych nowych skutków prawnych, a jedynie potwierdziła to, że poprzednik prawny powodów stracił prawo do składników

wchodzących w skład jego przedsiębiorstwa. Nawet gdyby nie zostało wydane, to stan prawny nie uległby zmianie. Wbrew zarzutom skargi kasacyjnej decyzja ta nie wywierała skutku rzeczowego w postaci pozbawienia poprzednika prawnego powodów własności składników wchodzących w skład należącego do niego przedsiębiorstwa. Zgodnie z art. 9 ust. 2 ustawy z 25 lutego 1958 r., orzeczenie takie było potrzebne, aby ujawnić, w księgach wieczystych w rejestrach handlowy i innych rejestrach publicznych przejście na własność Państwa przedsiębiorstwa oraz praw rzeczowych stanowiących jego składnik. Wbrew wywodom zawartym w skardze kasacyjnej, brak wobec tego podstaw prawnych, aby wiązać przejście na Skarb Państwa przedsiębiorstwa Pracownia Tokarsko - Mechaniczna [...] z orzeczeniem Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 17 września 1961 r. Przejście to nastąpiło z mocy prawa, a mogło to nastąpić tylko, dlatego, że wydane zostało z rażącym naruszeniem prawa zarządzenia Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r. Natomiast orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 17 września 1961 r. nie było podstawą dla przejścia własności przedsiębiorstwa należącego do poprzednika prawnego powodów na Skarb Państwa. Skutek taki nastąpił z mocy prawa, a orzeczenie to było potrzebne tylko do ujawnienia tego faktu w księgach publicznych.

Mając na względzie powyższe, zarzuty zawarte w skardze kasacyjnej dotyczące niewłaściwej interpretacji art. 160 k.p.a., nie zasługują na uwzględnienie. Sąd Apelacyjny prawidłowo ustalił, że źródłem szkody było, wydane z rażącym naruszeniem prawa, zarządzenia Ministra Przemysłu Drobego i Rzemiosła z dnia 23 grudnia 1952 r. Wydanie tego zarządzenia z naruszeniem prawa zostało stwierdzone we właściwym trybie. Pomędzy tym zdarzeniem a wywołaną przez niego szkodą istniał normalny związek przyczynowy, gdyż gdyby nie zostało ono wydane z naruszeniem prawa poprzednik prawny powodów nie miałby roszczenia o naprawienie szkody, jaką poniósł na skutek przejścia własności należącego do niego przedsiębiorstwa na rzecz Skarbu Państwa. Zaskarżone orzeczenie nie naruszyło również art. 9 i 10 ustawy z 25 lutego 1958 r. Niemożliwość dochodzenia odszkodowania w razie przejścia z mocy prawa własności przedsiębiorstwa na Skarb Państwa była wyłączona w sytuacji, gdy

podstawa tego przejścia, czyli ustanowienia przymusowego zarządu państwa było zgodne z prawem. Natomiast, jeżeli tak jak w rozpoznawanej sprawie zarządzenie o ustanowieniu przymusowego zarządu zostało wydane z naruszeniem prawa, to przepis art. 160 k.p.a. ma pierwszeństwo przed regulacją zawartą we wspomnianych przepisach ustawy z 25 lutego 1958 r. Zwolnienie Skarbu Państwa z obowiązku odszkodowania było uzasadnione wtedy, gdy przymusowy zarządu ustanowiono zgodnie z prawem. Utrzymywanie takiego zwolnienia w sytuacji, gdy przymusowy zarząd był ustanowiony z rażącym naruszeniem prawa naruszałoby wynikający z Konstytucji obowiązek naprawienia szkód, wyrządzonych niegodnym z prawem działaniem organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1).

Nie zasługują na uwzględnienie także zarzuty naruszenia art. 160 § 1 i 2 k.p.a. w związku z art. 361 § 2 k.c. i art. 363 § 1 § 2 k.c. Wysokość szkody, jakiej doznał poprzednik prawny powodów została wyliczona z uwzględnieniem opinii biegłego. Skarżący kwestionuje przede wszystkim to, że odszkodowanie należy się powodowi, podtrzymując swoje stanowisko w sprawie zdarzenia, które szkodę wywołało. Jak to wyjaśniono już wyżej brak podstaw, aby z orzeczeniem Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 17 września 1961 r., tak jak twierdzi skarżący, wiązać przejście własności przedsiębiorstwa, nad którym ustanowiono przymusowy zarząd na podstawie decyzji sprzecznej z prawem, na Skarb Państwa. Z art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 25 lutego 1958 r. wynika, że przejście przedsiębiorstwa na własność Państwa, czyli używając aktualnego określenia na Skarb Państwa, następuje na mocy tego przepisu. Wprost myśl tę wyraża art. 2 tej ustawy, który wskazuje jednoznacznie, że przedsiębiorstwa pozostające w dniu jej wejścia w życie pod zarządem państwowym, przechodzą z mocy prawa na własność Państwa. Natomiast orzeczenie ministra, w stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy, Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości, jest jedynie potrzebne dla ujawnienia w rejestrach publicznych tego przejścia. Skarżący pomija zupełnie jednoznaczne stwierdzenia art. 2 i art. 9 ust. 1 ustawy z 25 lutego 1958 r. i bezpodstawnie z uważy, że art. 9 ust. 2 tej ustawy potwierdza, iż to z orzeczeniem ministra należy wiązać skutek utraty własności przez poprzednika prawnego powodów. Przepis ten zaś jedynie wskazuje, że takie orzeczenie będzie potrzebne dla wpisu do rejestrów publicznych Państwa, które

uzyskało własność z mocy prawa. Jeżeli odrzucić pogląd o związaniu przejścia własności przedsiębiorstwa na Skarb Państwa z orzeczeniem Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości, to uznać trzeba, że poszkodowanym należy się odszkodowanie w wysokości ustalonej w zaskarżonym wyroku. Wniosek taki jest uzasadniony również, dlatego, że bezpodstawny jest zarzut niewłaściwego zastosowania art. 363 § 1 § 2 k.c. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wysokość odszkodowania powinna być ustalona według cen z daty ustalenia odszkodowania chyba, że szczególne okoliczności wymagają przyjęcia za podstawę cen istniejących w innej chwili. Przepis ten wspomina tylko o cenach, ale w sytuacji, gdy przedmioty tworzące przedsiębiorstwo nie tylko nie istnieją, ale nie mają współcześnie odpowiedników, jak to ustalił Sąd Apelacyjny, zastosowanie metody określania wysokości odszkodowania pieniężnego takiej jak w zaskarżonym wyroku, należy uznać za dopuszczalne. Przywołany przepis nakazuje uwzględnić aktualną wartość przedmiotu, który poszkodowany utracił. Jeżeli nie ma odpowiednika takiego przedmiotu, to posłużenie się dla ustalenia jego aktualnej wartości porównaniem średnich pensji z chwili wyrządzenia szkody oraz średnich pensji aktualnych, realizuje te samą ideę, co art. 363 § 2 k.c., czyli nakazuje uwzględnić wartość, jaką utracony składnik majątkowy miałby obecnie. Skoro ustalenie aktualnej wartości składników tworzących przedsiębiorstwo, które utracił poprzednik prawny powodów, jest niemożliwa to należało, tak jak uczynił to Sąd Apelacyjny poszukiwać takiej metody, która realizuje myśl zawartą w art. 363 § 2 k.c.

Mając na względzie, że zarzuty zawarte w skardze kasacyjnej okazały się niezasadne Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., orzekł, jak w sentencji.

kc

jw

